

ZAŠTITA UMJETNINA I ARHIVSKE GRAĐE U »FUNDACIJI IVANA MEŠTROVIĆA«

Marina Baričević

»Fundacija Ivana Meštrovića«

Zagreb

ekom zakašnjelom, ali ipak logikom razuma, na inicijativu gospođe Marice Meštrović donacija Ivana Meštrovića hrvatskom narodu objedinjena je poslije četiri desetljeća kao prva hrvatska poslijeratna zaklada – »Fundacija Ivana Meštrovića«. S razlogom jer predstavlja impozantno djelo, skulpture, slike, crteže, skice, arhitektonske nacрте... arhiv, biblioteku, fototeku, mobilijar. I četiri zdanja sa zelenim površinama na 42.000 četvornih metara u Zagrebu, Splitu i Otavicama. Točnije, to su Atelier Meštrović u Zagrebu, Galerija Meštrović i Crikvine u Splitu i crkva Presvetog Otkupitelja u Otavicama.

Tako je to ne samo jedinstvena darovnica kao domoljubna gesta kipara već i naša najveća muzejsko-galerijska zbirka najvažnijega hrvatskoga kipara XX. stoljeća, koji je pronio snažno glas Hrvatske diljem svijeta. »Fundacija Ivana Meštrovića« zakonom je utemeljena od Vlade Republike Hrvatske, a počela je radom danom registracije, 10. srpnja 1991. godine. Samo nekoliko dana poslije »Fundacija Ivana Meštrovića« prima dopis Uputa o poduzimanju mjera zaštite kulturnih dobara u izvanrednim prilikama.

Od dana do dana, iza zatvorenih vrata za publiku, Fundacija svoju djelatnost u Zagrebu, Splitu i Otavicama obavlja sve više u inscenaciji rata. Gotovo bez iskustva i s nevjericom...

Zaštita umjetnina i arhivske građe u Atelieru Meštrović – Zagreb

Zagrebački Atelier Meštrović, iako manja umjetnička cjelina unutar »Fundacije Ivana Meštrovića« (posebno u odnosu na Split), s ništa manje mara nije prionuo zaštiti svoga iznimno vrijednog fundusa. Arhivskoj dokumentaciji osiguran je smještaj u metalnom ormaru, a kao osobiti znak zaštite mikrofilmirana je inventarna knjiga i knjiga ulaska. Isti tretman ima i popis pohrane.

I ostala dokumentarna građa (negativi, rijetki i stari katalozi, monografije) smještena je u metalnom sanduku i ormaru. Umjetnička djela na papiru (crteži, litografije, arhitektonski nacrti) složena su u metalnom ladičaru.

Glede skulptura – u Atelieru Meštrović inventirane su 302, a izvedene su u različitim materijalima: sadra, bronca, drvo, mramor – one su ponajprije kategorizirane i analogno toj valorizaciji zaštićivane. Sadreni su kipovi s oznakom visoke A i B kategorije pohranjeni, sa svom nužnom zaštitom, u drvene sanduke, koji su izdignuti od poda podruma gdje se nalaze. Sadreni kipovi C kategorije umotani su u tekstil i zavezani su smješteni na policama u podrumu. Ima ih i zaštićenih tekstilom i spužvom na podu atelieria ispod armirane ploče.

Problem prostora u obiteljskoj kući Ivana Meštrovića u zagrebačkoj gornjogradskoj ulici Mletačkoj 8 oduvijek je bio zamjetan. Kao i problem vlage u podrumu, koju ovih ratnih dana, zahvaljujući stručnjacima iz Restauratorskog zavoda Hrvatske, stalno mjerimo. Oscilira, ali ne zabrinjava. Mramorne skulpture Ivana Meštrovića u atriju skinute su s postamenata, zaštićene platnom i drvenim sanducima te potom obložene vrećama pijeska.

Bronce u kući najvećim dijelom skinute su s postamenata i razmještene po najrazličitijim dijelovima kuće, atelieria i podruma. Dakako, u ležecem položaju i zaštićene.

Drveni kipovi su zaštićeni tekstilom i smješteni u dijelovima atelieria ispod armirane ploče.

Uz obvezne oznake Haaške konvencije na svim objektima »Fundacije Ivana Meštrovića« osigurano je u Zagrebu danonoćno dežurstvo – čuvanje Ateliera Meštrović – središta Fundacije i njegova kulturnog blaga.

Radeći s puno poštovanja i svijesti, učinili smo gotovo nemoguće u skromno mogućem. Ili – i najvažnije, spasili smo Meštrovićeve kipove u Atelieru Meštrović u Zagrebu jer, kao što je javnosti poznato, oni su bili ugroženi 7. listopada 1991. godine oko 15 sati. Prilikom raketiranja Banskih dvora.

Štete na objektu »Fundacije Ivana Meštrovića« – Atelier Meštrović poslije raketiranja Banskih dvora

Oštećenja koja smo pretrpjeli, u prvi su se tren činila manjima pa su i označena kategorijom A. Tek poslije pomnijeg i stručnijeg pregleda arhitekata, staričara i građevinarina, iskazala se prava slika štete. Brojčano ona je teška 1.167.450 dinara, samo kao izravna posljedica »odjeka« raketiranja Banskih dvora (troškovnik radova na sanaciji ratnih šteta izradilo je poduzeće INA – Konzalting). Ta se brojka odnosi na kompletno demolirano dvostruko stakleno krovšte atelieria umjetnika te cijelu staklenu stijenu atelieria. Da ne spominjemo posebno i sva prozorska stakla kuće. Oštećena je znatno i metalna konstrukcija staklenoga krovšta u atelieru, vratne i prozorske letvice, neki drveni dijelovi vrata i prozora, parketi...

Znatnijom štetom smatra se niz napuknuća na zidovima kuće, k tome i u atriju te na stropovima kuće. Posebno na stropu nekadašnje spavaće sobe na prvom katu kuće, koji je ukrašen fresko-slikarijama po izboru Ivana Meštrovića iz njegove litografske mape. U uobličavanju toga stropa ogledali su se djelatno još i Juraj Plančić i Jozo Kljaković. Zabrinjavaju pukotine na tavanu kuće, točnije pukotine u visini stropa uza sjeverni zabatni zid, kao i one u smjeru sjever-jug. Zbog tih oštećenja na tavanu savjetovano nam je da izložbeni dio na drugom katu kuće bude zatvoren do potpune sanacije, tj. kompletne rekonstrukcije krovšta na zgradi u Mletačkoj ulici 8. U toku je stručna izradba statičke slike kuće.

I taj dio štete u našoj kući ima svoj red veličine. Kompletna rekonstrukcija krovšta (koje je otprilje zapušteno!) stajala je na dan izradbe troškownika 1.453.567 HRD.

Primljeno: 22. 10. 1991.

Summary

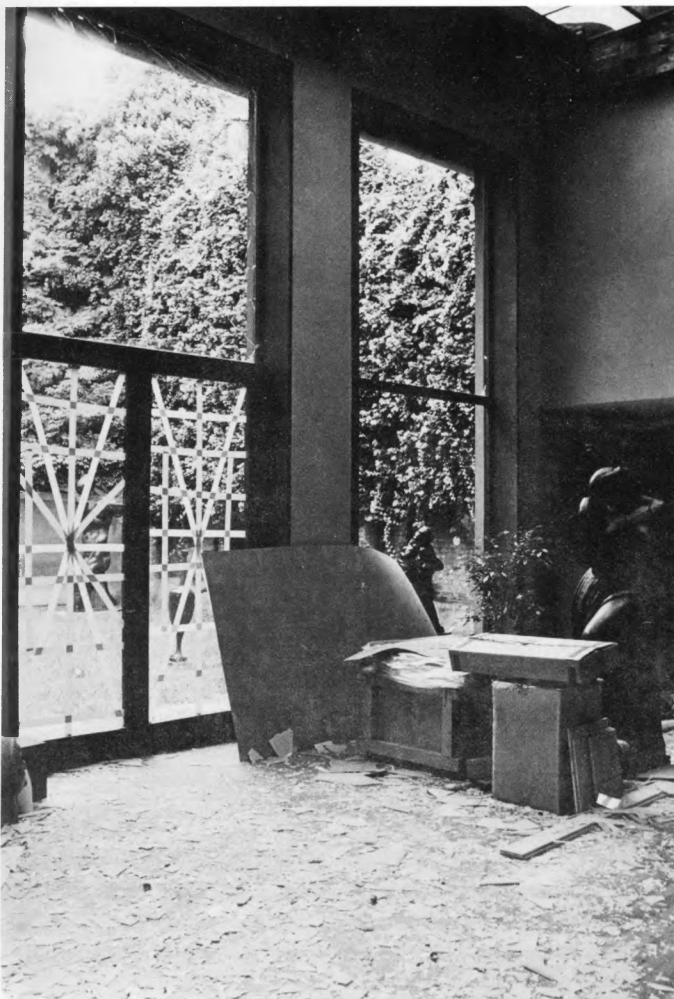
The Protection of the Works of Art and the Archives at the Ivan Meštrović Foundation

By Marina Baričević

Four decades after establishing, in 1991, the donations of Croatian sculptor Ivan Meštrović merged into a foundation formed of four units: the Meštrović Studio in Zagreb, the Meštrović Gallery and Crikvine in Split, and the church of the Holy Redeemer in Otavice. The measures of protection were applied in all four units in July 1991.

The Meštrović Studio in Zagreb holds 302 sculptures made of various materials. After the selection, the gypsum sculptures category A and B were stored in cases, category C wrapped in linen cloth and fixed to the shelves. Bronze sculptures were taken off their pedestals, laid horizontally on the floor and covered. Inventory books were microfilmed, the archives and material on paper stored in metal cases and closets. The building was marked with the Hague Convention symbol. Watches around the clock were introduced.

During the air raid on Banski dvori (The Presidential palace) on 7th October 1991, the Meštrović Studio was damaged, too. Except for the shattered glass roof and walls of the Studio, the whole building suffered shocks and has to be repaired.

Atelje Meštrović, Zagreb
Oštećeni stakleni prozori, vrata i krovšte u atelieru umjetnika prilikom raketiranja Gornjeg grada 7. 10. 1991.
Snimio: Boris Cvjetanović

ZAŠTITA OD RATNE PRIJETNJE U GALERIJU MEŠTROVIĆ I CRIKVINAMA U SPLITU

Barbara Kovačić
Galerija Meštrović
Split

Galerija Meštrović i Crikvine Ivana Meštrovića dio su darovnice najznačajnijega hrvatskoga kipara XX. vijeka; a od srpnja 1991. godine postali su, uz Atelier Meštrović u Zagrebu i crikvicu Presvetog Otkupitelja u Otavicama, dio najveće poslijeratne zaklade u Hrvatskoj »Fundacija Ivana Meštrovića«. Tu se čuvaju i izlažu Meštrovićeva djela, od onih koja su nastala u njegovu djetinjstvu u Otavicama na obroncima Svilaje do onih nastalih u Beču, Zagrebu, Parizu, Rimu, Londonu, Cannesu, Genovi, Splitu... i Sjedinjenim Američkim Državama. Osim Meštrovićevih djela čuva se i izlaže manji broj djela drugih autora.

To su kipovi, crteži, uljene slike i arhitektonski nacrti – ukupno 844 djela. Napravljeni su od kamena i mramora, bronce, drva, gipsa, plastelina i voska.

Nadalje, Galerija posjeduje arhiv, fototeku i biblioteku. Dio dokumenata prikupio je Meštrović ili članovi njegove obitelji, a dio se nabavljao ili stjecao nakon 1952. godine.

U času kada je svu tu dragocjenu građu trebalo sačuvati od ratnih razaranja, bilo je jasno da se ona ne može jednostavno prenijeti u sigurne trezore ili skloništa jer ne postoje, a i prijenos mramornih i veoma osjetljivih drvenih i gipsanih radova mogao je biti čak pogubniji od samog rata. Također ni prostori spremišta u podrumu Galerije nisu klimatski mogli zadovoljiti pohranjivanje sve građe.

Tako je odabrana najosjetljivija i najvrednija građa. To su zacijelo kipovi u drvu (posebno reljefi i Raspelo u kapeli sv. Križa na Crikvinama) i mramoru, uljene slike i crteži. Sljedeću kategoriju prema osjetljivosti činila su djela u gipsu, a tek potom ona u bronci. U arhivu, fototeci i biblioteci najvredniji je onaj dio koji je prikupio i poklonio sam Meštrović.

Trebalo je predvidjeti i način mogućeg oštećenja. Najopasniji činio nam se napad s mora i iz zraka. Tim napadom došlo bi do fizičkih oštećenja objekata i predmeta u njima, bilo direktnim pogotkom bilo uslijed zračnog pritiska i detonacija. Osim fizičkog razaranja opasnim nam se činio i mogući požar.

Razmišljajući o vrijednostima koje imamo, te načinu njihova mogućeg oštećenja, odlučili smo se za ostvariva rješenja.

Brončana djela kao najmanje osjetljiva najlakše je bilo zaštititi. Ona lakša od 100 kg položena su na pod u izložbenim dvoranama i grupirana u manje cjeline koje je na taj način bilo lakše prekriti platnom ili plastičnom folijom. Njihovi postamenti također su položeni. Studije su spremljene u drvene sanduke i prenesene u podrumsku skloništa.

Brončani kipovi koji su se nalazili u vrtu i lakši od 300 kg također su preneseni u zatvoreni prostor i grupirani. Oni preostali (4 kipa) toliko su veliki i teški da ih se nije moglo zaštititi, ali njihov popravak je ipak moguć.